

УДК 37.042-044.252-021.161-056.26"364":34

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.32>

Зоряна МАЦЮК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-7915-742X

Scopus Author ID: 57211317601

Марія ФЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-2000-2348

Бібліографічний опис статті: Мацюк, З., Фенко, М. (2025). Інклюзивне та безбар'єрне інклюзивне середовище для осіб із особливими освітніми потребами: соціально-педагогічні орієнтири в умовах воєнного стану. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 231–238, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.32>

ІНКЛЮЗИВНЕ ТА БЕЗБАР'ЄРНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто теоретичні та практичні засади формування інклюзивного й безбар'єрного середовища для осіб із особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану в Україні. Актуальність дослідження зумовлена соціальними викликами, спричиненими війною, що загострили потребу в переосмисленні підходів до організації освітнього простору, орієнтованого на принципи гуманізму, рівності та доступності. Проаналізовано зміст понять «інклюзивність» і «безбар'єрність» у контексті соціальної інтеграції, освітньої політики та державного управління. Розкрито основні напрями нормативно-правового регулювання підтримки осіб з особливими освітніми потребами в період воєнних дій, зокрема заходи, спрямовані на збереження доступу до освіти, психологічну підтримку та адаптацію навчального середовища до потреб кожного здобувача освіти.

Окреслено соціально-педагогічні механізми забезпечення рівних можливостей і доступності освітніх послуг. Підкреслено важливість міжвідомчої взаємодії, гуманістичних цінностей та розвитку культури інклюзивності як ключових чинників побудови сучасного безбар'єрного суспільства. Визначено, що інклюзивність виступає інтегративним принципом, який поєднує зазначені цінності та забезпечує створення умов для рівної участі кожної людини у суспільному житті. Підкреслено роль освітніх інституцій у формуванні етичних стандартів нового покоління, спрямованих на утвердження поваги до гідності, прав людини й культурного різноманіття.

З'ясовано, що **інклюзивність** виступає інтегративним принципом, який поєднує соціальні, освітні та морально-етичні цінності, забезпечуючи можливість кожній людині реалізувати свій потенціал незалежно від фізичних, психологічних чи соціальних обмежень. Підкреслено, що розвиток культури інклюзивності є ключовою умовою побудови сучасного демократичного суспільства, здатного ефективно реагувати на виклики війни та забезпечувати соціальну згуртованість.

Ключові слова: безбар'єрність, інклюзивність, особливі освітні потреби, соціальна інтеграція, воєнний стан, інклюзивна освіта, нормативно-правове забезпечення.

Zoriana MATSIUK

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-7915-742X

Scopus Author ID: 57211317601

Mariia FENKO

Ph. D. in Philology, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-2000-2348

To cite this article: Matsiuk, Z., Fenko, M. (2025). Inkluzyvne ta bezbarierne inkluzyvne seredovyshe dlia osib iz osoblyvymy osvritnimy potrebamy: sotsialno-pedahohichni oriientyry v umovakh voiennoho stanu [Inclusive and barrier-free environment for persons with special educational needs: socio-pedagogical guidelines under martial law]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 231–238, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.32>

INCLUSIVE AND BARRIER-FREE ENVIRONMENT FOR PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: SOCIO-PEDAGOGICAL GUIDELINES UNDER MARTIAL LAW

The article examines the theoretical and practical foundations of forming an inclusive and barrier-free environment for persons with special educational needs under martial law in Ukraine. The relevance of the study is determined by the social challenges caused by the war, which have intensified the need to reconsider approaches to organizing an educational space based on the principles of humanism, equality, and accessibility. The meanings of the concepts “inclusivity” and “barrier-free environment” are analyzed in the context of social integration, educational policy, and state governance. The main directions of legal and regulatory support for persons with special educational needs during wartime are outlined, including measures aimed at maintaining access to education, providing psychological support, and adapting the learning environment to the needs of each student.

The article identifies socio-pedagogical mechanisms for ensuring equal opportunities and accessibility of educational services. The importance of interagency cooperation, humanistic values, and the development of a culture of inclusivity is emphasized as key factors in building a modern barrier-free society. Inclusivity is defined as an integrative principle that unites these values and ensures the creation of conditions for the equal participation of every individual in social life.

Particular attention is paid to the role of educational institutions in shaping the ethical standards of a new generation, aimed at fostering respect for human dignity, human rights, and cultural diversity. It is found that inclusivity serves as a comprehensive principle combining social, educational, and moral-ethical values, enabling every person to realize their potential regardless of physical, psychological, or social limitations. It is emphasized that the development of an inclusive culture is a key prerequisite for building a modern democratic society capable of effectively responding to the challenges of war and ensuring social cohesion.

Key words: barrier-free environment, inclusivity, special educational needs, social integration, martial law, inclusive education, legal and regulatory framework.

Актуальність проблеми. У ХХІ столітті, коли суспільство переживає глибокі соціальні, культурні та технологічні зміни, особливого значення набувають етичні стандарти, які визначають гуманістичний вектор розвитку людства. Сучасний етап розвитку характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними з реформами освіти та їх викликами, зумовленими воєнним станом. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення безбар'єрного доступу до освітніх, соціальних і культурних послуг для осіб з особливими освітніми потребами (ООП).

Утім сучасні виклики створюють значні перешкоди для осіб з особливими освітніми потребами в реалізації їхнього права на якісну освіту, доступ до освітніх послуг і повноцінну участь у суспільному житті (Прохоренко, 2024, с. 197).

Воєнні події в Україні зумовили виникнення нових соціально-освітніх реалій, що потребують глибокого переосмислення підходів до трансформації освітньої політики. Пріоритетним напрямом означених змін є забезпечення інклюзивності та безбар'єрності освітнього простору для осіб із особливими освітніми потребами. Глобальні трансформаційні про-

цеси, соціокультурна взаємодія, розвиток інформаційного простору й освітніх технологій вимагають перегляду підходів до формування міжособистісних і соціальних відносин. У цьому контексті безбар'єрність та інклюзивність постають не лише як педагогічні або соціальні категорії, а як універсальний етичний принцип, що забезпечує рівні права, можливості та доступ кожної людини до всіх сфер життєдіяльності.

«Безбар'єрне середовище», «доступність», «універсальний дизайн», «розумне пристосування» – ці терміни ввійшли в ужиток порівняно нещодавно, коли вперше заговорили про Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю. У період воєнного часу, держава зрозуміла, що безпечність та доступність середовища для кожної людини вимірюється її потребами та характером діяльності. Люди з інвалідністю мають такі ж права на вільне пересування, проживання, отримання інформації, доступ до соціальних інфраструктур. Розбудова інфраструктури, доступної для людей з інвалідністю, є економічно привабливою та функційною, оскільки існує менше потреб для коштовної адаптації її на пізніших стадіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, «держава зобов'язана створювати умови, що забезпечують рівні можливості участі в суспільному житті для всіх громадян» (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, 2006). В Україні ці принципи закріплені у Законі «Про освіту» (2017), Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020), Постановах Кабінету Міністрів України. Важливими орієнтирами у формуванні безбар'єрного суспільства вважаємо Указ Президента *«Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні»* (№ 533/2020 від 03.12.2020) та *Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року*. У Національній стратегії «безбар'єрність визначаємо як наскрізний принцип державної політики, що охоплює всі сфери життєдіяльності – від архітектурного середовища до цифрових сервісів, від освітніх практик до забезпечення рівноправної участі в суспільному житті» (Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні, 2021). Принцип безбар'єрності постає наскрізним орієнтиром державної полі-

тики України та ключовою умовою побудови інклюзивного суспільства.

У сучасних умовах особливого значення набуває наукове вивчення проблем інклюзивної та безбар'єрної освіти, розроблення уніфікованих підходів до формування державної політики у сфері інклюзії з урахуванням нових викликів, пов'язаних із функціонуванням освітньої системи під час воєнного стану. В умовах воєнних дій безбар'єрність і інклюзивність набувають не лише освітнього, а й гуманітарного значення – як передумови психологічної підтримки, соціальної інтеграції та реабілітації осіб, які зазнали травматичних подій або мають обмежені можливості здоров'я.

Метою статті є теоретичне обґрунтування соціально-педагогічних орієнтирів формування інклюзивного й безбар'єрного освітнього середовища для осіб із особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану, а також визначення основних чинників, що забезпечують його ефективне функціонування. Основну увагу зосереджено на аналізі проблем учасників освітнього процесу, а також на обґрунтуванні ефективних підходів, спрямованих на створення адаптивного, безпечного та доступного освітнього середовища, здатного відповідати актуальним викликам сучасного суспільства.

Методологічну основу дослідження становить сукупність філософських, загальнонаукових і спеціальних підходів, які забезпечили комплексний аналіз проблеми формування інклюзивного та безбар'єрного середовища в умовах воєнного стану. Основними компонентами дослідження є: теоретичний аналіз (вивчення наукових праць, нормативно-правових документів та практичних рекомендацій, які стосуються інклюзивності та безбар'єрності в освіті осіб з особливими освітніми потребами; аналіз сучасних підходів до адаптації освітнього середовища в умовах криз); емпіричні методи (проведення опитувань серед педагогів, психологів, батьків і дітей з метою виявлення ключових бар'єрів і потреб; використання методів спостереження та інтерв'ювання для аналізу практичного досвіду впровадження інклюзивних освітніх стратегій; практичне тестування (апробація запропонованих стратегій у реальних умовах навчальних закладів і оцінка їх ефективності). У процесі роботи викорис-

тано *системний, компетентнісний, гуманістичний та діяльнісний підходи*, що дали змогу розглядати інклюзивність як цілісне соціально-педагогічне явище, пов'язане з формуванням цінностей рівності, взаємоповаги й соціальної згуртованості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У контексті європейських цінностей, інклюзивна освіта – це не лише як освітня модель, а й потужний інструмент формування соціальної згуртованості, особливо в умовах воєнного стану. Реалізація інклюзивного підходу вимагає глибокої трансформації суспільної свідомості. На думку Л. Прохоренко «для успішної соціальної адаптації дітей та молоді з особливими потребами, у тому числі з інвалідністю, виняткового значення набуває навчання в умовах безбар'єрності. Безбар'єрність в освітніх законодавчих актах окреслено важливий елемент сталого розвитку країни» (Прохоренко, 2024, с. 197).

Проблема забезпечення прав і потреб осіб з інвалідністю в умовах воєнного стану набуває особливої гостроти, оскільки війна створює численні бар'єри фізичного, соціального та психологічного характеру. Означена категорія населення – одна з найуразливіших, адже воєнні дії обмежують доступ до медичних, соціальних і освітніх послуг, ускладнюють пересування, комунікацію та отримання допомоги. Частина внутрішньо переміщених осіб із інвалідністю вимушено потрапляє до зон евакуації чи тимчасових місць проживання, що часто не відповідають принципам універсального дизайну та безбар'єрності. Водночас унаслідок війни зростає кількість осіб, які отримують інвалідність через поранення, травми або психологічні розлади, що потребує розширення системи реабілітаційних і освітніх послуг.

Безбар'єрність в освіті – стан освітнього середовища, який уможливорює залучення всіх учасників освітнього процесу незалежно від статі, стану здоров'я, соціального статусу тощо. Власне це забезпечення рівних прав і можливостей в освіті для всіх. У Конституції України зазначено, що «всі люди є вільні та рівні у своїй гідності та правах». Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної освіти в державних і комунальних закладах освіти (Методичні рекомендації по безбар'єрності, 2024).

Безбар'єрне освітнє середовище – це не лише фізична доступність, а й філософія відкритості, підтримки та прийняття кожної дитини, яка сприяє формуванню інклюзивної культури, вихованню толерантності та соціальній інтеграції осіб із особливими освітніми потребами. Створення ефективного механізму розвитку безбар'єрного середовища – одне з провідних напрямів сучасних наукових досліджень, що має значний потенціал для подальшого вдосконалення освітньої політики, підвищення гуманізації суспільства. Етичні стандарти сучасного суспільства – толерантність, рівноправність, різноманітність, безбар'єрність та інклюзивність, становлять єдину систему гуманістичних цінностей, спрямованих на формування відкритого, справедливого й стійкого світу. Інклюзивність, як інтегративна категорія, об'єднує ці принципи та слугує провідним орієнтиром для розвитку освіти, культури, державного управління та соціальної політики. Формування інклюзивного та безбар'єрного середовища є стратегічним напрямом сучасних наукових досліджень і практичної діяльності, адже саме воно забезпечує реальне втілення принципу «рівних можливостей для всіх». Тому безбар'єрність доцільно розглядати як цілісну суспільно-педагогічну концепцію, що відображає узгоджене бачення процесів і явищ, спрямованих на створення такого освітнього середовища, у якому кожна людина, незалежно від індивідуальних можливостей чи особливостей розвитку, має рівні можливості доступу до освіти та всіх сфер суспільного життя.

Інклюзивність, на нашу думку, є принципом організації соціуму й освіти, ґрунтованим на визнанні цінності кожної особистості, прийнятті її відмінностей і забезпеченні права на участь у всіх сферах життя. Інклюзивність у педагогіці – це не лише навчання осіб з особливими потребами, а й створення умов, у яких усі учасники освітнього процесу рівноправні, прийняті та захищені. Інклюзивна культура закладу освіти повинна базуватися на принципах співпраці, поваги, відкритості та взаємодопомоги, що формує у молодого покоління почуття соціальної відповідальності та емпатії.

У контексті безбар'єрності й інклюзивності важливою умовою є соціалізація дитини з ООП, оскільки саме в умовах соціуму є змога сформувати навички, необхідні для успішної інте-

грації в суспільство та розвитку особистісного потенціалу дитини з ООП, зокрема: комунікативні навички, адаптивні можливості, підвищення рівня психоемоційного та когнітивного розвитку тощо. Водночас участь у спільних освітніх процесах дає змогу дітям з ООП засвоювати соціальні правила поведінки, повагу до інших, відповідальність і толерантність, забезпечує необхідними навичками для майбутньої професійної реалізації, взаємодії в трудових колективах, що є основою для їхнього подальшого особистісного зростання, самостійності та повноцінної інтеграції в суспільство (Прохоренко, 2024, с. 206-207).

Звичайно, соціальним аспектом незалежного життя є право особи з інвалідністю бути невід'ємною частиною суспільства, брати участь у соціальних, політичних та економічних процесах, тобто соціально інтегрувати. Соціальна інтеграція – це процес включення осіб з ООП у соціальне середовище на засадах рівності, участі й взаємоповаги. У системі освіти вона реалізується через інклюзивне навчання, адаптацію програм, використання асистивних технологій і психолого-педагогічну підтримку. Згідно з дослідженнями українських учених А. Колупаєвої, О. Таранченко, С. Миронової, ефективна інтеграція потребує системного підходу, який охоплює підготовку педагогічних кадрів до роботи з дітьми з ООП, індивідуалізацію навчального процесу, створення безпечного освітнього простору та міждисциплінарну співпрацю фахівців.

Поняття безбар'єрності трактується як система соціальних, архітектурних, інформаційних і освітніх умов, що усувають перешкоди в доступі людини до ресурсів і можливостей суспільства. Це не лише фізична доступність середовища, а й психологічна, цифрова та комунікативна відкритість. Також поняття безбар'єрності передбачає усунення фізичних, психологічних, інформаційних і соціальних перешкод, що обмежують участь людини в суспільному житті.

У цьому контексті інклюзивна та безбар'єрна політика держави набуває стратегічного значення. Вона покликана не лише забезпечити фізичну доступність середовища, а й створити умови для соціальної інтеграції, професійної самореалізації та участі осіб із інвалідністю в житті громади. Важливу роль відіграє міжви-

домча співпраця освітніх, медичних і соціальних інституцій, які спільно формують систему комплексної підтримки. Реалізація принципів гуманізму, партнерства й рівності можливостей у ставленні до осіб із інвалідністю в умовах воєнного стану є показником рівня демократичності суспільства та його готовності до відновлення на основі цінностей інклюзивності та взаємопідтримки.

У широкому розумінні безбар'єрність – це характеристика суспільства, яке створює умови для рівного доступу кожного до освіти, праці, культурних благ і громадської активності (Безбар'єрність як цінність, 2021). Із наукової точки зору, поняття «безбар'єрне освітнє середовище» розглядають як інтегративну систему, що поєднує фізичну доступність простору, психологічний комфорт, інклюзивні підходи в навчанні та толерантну міжособистісну взаємодію. На нашу думку, таке середовище сприяє розвитку когнітивної, емоційної й соціальної сфер особистості, забезпечує реалізацію принципів гуманізації, рівності можливостей і педагогіки партнерства.

Урахувавши різні інтерпретації аналізованої проблеми вважаємо за доцільне безбар'єрне середовище для осіб з ООП (рис. 1.) умовно поділити на дві складові: доступність мікросередовища (простір кабінету, квартири, будинка, прилеглої території тощо); доступність макросередовища (міська інфраструктура тощо).

Щодо першої складової, то доступність передбачає забезпечення безперешкодного пересування в просторі й можливості користуватися суспільними надбаннями та благами.

Щодо доступності макросередовища, то вона охоплює широкий спектр соціальних, архітектурних, інформаційних та комунікативних аспектів, які забезпечують можливість повноцінної участі осіб з ООП у житті громади та суспільства загалом. Макросередовище включає елементи міської інфраструктури, громадського транспорту, освітніх і культурних закладів, медичних установ, адміністративних будівель, а також засобів масової інформації та цифрового простору. Його безбар'єрність передбачає створення умов для вільного пересування, доступу до послуг, інформації й комунікативних ресурсів, що є необхідною передумовою реалізації принципів інклюзії та рівних можливостей.

Рис. 1. Безбар'єрне середовище для осіб із ООП

У межах макросередовища важливе значення має універсальний дизайн – проектування об'єктів, систем і сервісів таким чином, щоб ними могли користуватися всі люди без необхідності додаткової адаптації чи спеціального пристосування (облаштування пандусів і ліфтів у громадських місцях, наявність звукових та візуальних індикаторів у транспорті тощо). Важливо, що доступність макросередовища має не лише інфраструктурний, а й соціокультурний вимір, який відображається у ставленні суспільства до осіб з інвалідністю, рівні громадської толерантності, готовності інституцій до прийняття різноманітності.

Власне тому, для самостійного пересування людини з інвалідністю необхідно забезпечити:

1) безперешкодний доступ до будівель, споруд, житлових і громадських приміщень; наявність пандусів, ліфтів, підйомників або інших технічних засобів для подолання перепадів висот; належну ширину дверних прорізів та коридорів, що дозволяє вільне пересування на кріслі колісному;

2) рівне, неслизьке покриття підлоги без порогів та інших перешкод; наявність тактильних елементів навігації для осіб із порушеннями зору (тактильна плитка, шрифт Брайля, контрастні маркування);

3) звукові, світлові або візуальні сигнали для орієнтування людей із порушеннями слуху або зору;

4) зручне розміщення меблів, обладнання та кнопок виклику допомоги у межах досяжності; облаштовані санітарно-гігієнічні приміщення, пристосовані для користування людьми з різними формами інвалідності; належне освітлення та зрозумілу навігацію у приміщеннях і на території;

5) забезпечення доступного транспортного сполучення та адаптованих засобів пересування тощо.

Зазначимо, що вагомою складовою мікросередовища є власне безбар'єрне середовище в закладі освіти – сукупність педагогічних, соціальних, архітектурних, інформаційних та організаційних умов, що забезпечують рівний доступ усіх учасників освітнього процесу до навчання, розвитку, спілкування та самореалізації незалежно від стану здоров'я, віку чи особливих освітніх потреб.

Створення інклюзивного та безбар'єрного освітнього простору неможлива без зміни суспільних установок. Вагомою умовою є розвиток інклюзивної культури, що передбачає: виховання толерантності й емпатії в учнів і педагогів; формування позитивного ставлення до різноманітності; підготовку фахівців до роботи в умовах інклюзивного навчання; застосування інтерактивних методів, які сприяють соціалізації дітей з ООП. Педагогічна діяльність у цьому напрямі має спиратися на принципи гуманізму, доступності, партнерства, міждисциплінарності й інформаційної доступності.

Одним із головних чинників створення інклюзивного освітнього середовища є інформаційна доступність – забезпечення умов, за яких усі учасники освітнього процесу можуть сприймати та використовувати навчальну інформацію у різний спосіб: вербально, тактильно чи візуально, із урахуванням їхніх індивідуальних потреб.

Досвід і дослідження інклюзивної освіти доводять, що ефективна організація інформаційного простору можлива завдяки поєднанню універсального дизайну навчання зі спеціальними прийомами адаптації. До прикладу, для

осіб із порушеннями зору доцільно використовувати збільшені шрифти, висококонтрастні матеріали, аудіоформати, рельєфно-крапкові тексти (шрифт Брайля) та асистивні технології, наприклад екранні читачі. Для людей із порушеннями слуху важливою є візуалізація звукової інформації: дублювання усної мови текстом, використання субтитрів, інфографіки, піктограм, а також жестової мови чи відеоматеріалів із сурдоперекладом. Для здобувачів освіти зі специфічними труднощами у навчанні ефективним є подання матеріалів у простій і зрозумілій формі, із чіткою структурою, короткими абзацами, списками, покроковими інструкціями, доповненими візуальними матеріалами, схемами, ілюстраціями та можливістю працювати у власному темпі. Водночас універсальною практикою для всіх є дублювання важливої інформації у різних форматах (усному, письмовому, візуальному), створення матеріалів за принципами універсального дизайну та використання цифрових ресурсів, що відповідають міжнародним стандартам доступності. Тому, впровадження системи засобів інформаційної доступності сприяє формуванню безбар'єрного освітнього середовища, де кожен має можливість отримати якісну освіту відповідно до своїх можливостей (Безбар'єрність як цінність, 2021).

Підсумовуючи можна стверджувати, що в контексті безбар'єрності й інклюзивності наразі залишаються не вивченими питання щодо оцінки ефективності інклюзивного

навчання, міждисциплінарного підходу до підтримки інклюзії, адаптація інклюзивного середовища в онлайн-освіті, аналіз політики та нормативного забезпечення інклюзивної освіти, розвиток професійної компетентності педагогів та ін. (Цикін Д. та ін., 2025, с. 208). Зауважимо, що безбар'єрність та інклюзивність є взаємодоповнюючими категоріями: без створення безбар'єрного середовища інклюзія стає формальною, а без інклюзивної культури безбар'єрність залишається технічним явищем.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у сучасних умовах воєнного стану безбар'єрність і інклюзивність набувають особливої ваги як складові державної політики, спрямованої на збереження людського потенціалу та соціальну стабільність. Забезпечення соціальної інтеграції та рівних можливостей осіб із особливими освітніми потребами є не лише педагогічним завданням, а й показником рівня демократичності, гуманності та зрілості суспільства. Такий підхід сприяє не лише збереженню права на освіту для осіб з ООП, а й їхній соціальній інтеграції та гармонійному розвитку навіть у надзвичайних умовах.

Перспектива наступних наукових досліджень спрямована на розроблення ефективних моделей інклюзивного навчання, удосконалення нормативно-правової бази та впровадження нових технологій, адаптованих до потреб дітей з ООП у кризових і післявоєнних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безбар'єрність у суспільстві: методичні рекомендації. Київ: МОН України, 2022.
2. Безбар'єрність як цінність: шлях України до інклюзивного суспільства. URL: <https://www.mustpost.online/безбарєрність-як-цінність-шлях-укра/>
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
4. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 (із змінами 2023 р.).
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: основи педагогічної майстерності. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020.
6. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. ООН, 2006.
7. Методичні рекомендації по безбар'єрності. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/850/0f5/66d8500f5d232894940546.pdf>
8. Миронова С. П. Соціально-педагогічні засади інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Харків: Основа, 2021.
9. Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Кабінет Міністрів України, 2021.
10. Прохоренко Л. Інклюзивність та безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами в умовах війни: експериментальне дослідження. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744030/1/Інклюзивність%20та%20безбар'єрність%20в%20освіті%20осіб%20з%20особливими%20потребами%20в%20умовах%20війни.pdf>

11. Савченко О. Я. Концептуальні засади гуманістичної педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2019.
12. Цикін Д., Дашков А., Ажажа М. Інклюзивна освіта як інструмент соціальної згуртованості в умовах воєнного стану: комунікативний аспект. *Теоретичні та прикладні питання державотворення. Дослідження.розробки. Проекти*. 2025. Вип. 33. С. 390.

REFERENCES:

1. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). Bezbar'ernist u suspil'stvi: Metodychni rekomendatsii [Barrier-free society: Methodological recommendations]. Kyiv: MON Ukrainy.
2. Bezbar'ernist yak tsinnist: shliakh Ukrainy do inkliuzyvnoho suspil'stva [Barrier-free approach as a value: Ukraine's path to an inclusive society]. Retrieved from <https://www.mustpost.online/bezbariarnist-yak-tsinnist-shliakh-ukra>.
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"] (No. 2145-VIII).
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991, March 21). Zakon Ukrainy "Pro osnovy sotsial'noi zakhyschenosti osib z invalidnistiu v Ukraini" [Law of Ukraine "On the fundamentals of social protection of persons with disabilities in Ukraine"] (as amended in 2023).
5. Kolupaieva, A. A. (2020). Inkliuzyvna osvita: Osnovy pedahohichnoi maisternosti [Inclusive education: Fundamentals of pedagogical mastery]. Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo."
6. United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York: UN.
7. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n.d.). *Metodychni rekomendatsii po bezbar'ernosti* [Methodological recommendations on barrier-free accessibility]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d8500f5d232894940546.pdf>
8. Myronova, S. P. (2021). Sotsial'no-pedahohichni zasady inkliuzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy potrebamy [Socio-pedagogical principles of inclusive education for children with special needs]. Kharkiv: Osnova.
9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). Natsional'na stratehiia stvorennia bezbar'iernoho prostoru v Ukraini do 2030 roku [National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine until 2030]. Kyiv.
10. Prokhorenko, L. (n.d.). Inkliuzyvnist ta bezbar'ernist v osviti osib z osoblyvymy potrebamy v umovakh viiny: Eksperymental'ne doslidzhennia [Inclusivity and barrier-free education for people with special needs during wartime: An experimental study]. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744030/1/Inklyuzyvnist%20ta%20bezbar'ernist%20v%20osviti%20osib%20z%20osoblyvymy%20potrebamy%20v%20umovakh%20viiny.pdf>
11. Savchenko, O. Ya. (2019). Kontseptual'ni zasady humanistychnoi pedahohiky [Conceptual foundations of humanistic pedagogy]. Kyiv: Pedahohichna dumka.
12. Tsykin, D., Dashkov, A., & Azhazha, M. (2025). Inkliuzyvna osvita yak instrument sotsial'noi zghurtovanosti v umovakh voiennoho stanu: Komunikatyvnyi aspekt [Inclusive education as a tool of social cohesion under martial law: A communicative aspect]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia. Doslidzhennia. Rozrobky. Proekty*, (33), 390.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025
Дата публікації: 19.12.2025